Sutelktai dirbdami galime sukurti stiprią Lietuvą

Parengė Daiva Tamošaitytė

*Pokalbis su Lietuvos užsienio reikalų ministerijos Užsienio lietuvių departamento direktoriumi **Marijumi Gudynu**.*

Kada ir kokiomis aplinkybėmis sutikote užimti šį postą?

Mano pirmas tiesioginis sąlytis su Pasaulio Lietuvių Bendruomene prasidėjo prieš daugiau kaip 6 metus, pradėjus dirbti generaliniu konsulu Čikagoje. Diasporos sostine neretai tituluojamame mieste lietuvių gyvena išties labai daug. Nors dar prieš išvykdamas labai domėjausi diasporos veikla, tačiau atvykęs į JAV atradau daugybę dalykų, kurių nežinojau. Penkeri metai darbo kartu su lietuvių bendruomene buvo kelias, kuris suteikė labai daug žinių, patirties ir supratimo, kas yra diaspora, kaip ji funkcionuoja šiandien, koks jos vaidmuo kuriant valstybę. Grįžus po rotacijos į Lietuvą, atsilaisvino departamento vadovo vieta, dalyvavau konkurse, jį laimėjau ir pradėjau dirbti.

Kokius matote pagrindinius uždavinius?

Departamentas atsakingas už diasporos – Globalios Lietuvos – politikos formavimą, koordinavimą ir įgyvendinimą pagal kompetenciją. Mūsų valstybės diasporos politika nėra nauja. Vykdyta ir prieškariu, ji buvo tęsiama atkūrus nepriklausomybę. Po nepriklausomybės įkurtas Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas sėkmingai vykdė veiklą, tačiau vėliau suprasta, kad diaspora yra neatsiejama Lietuvos dalis, todėl buvo priimtas logiškas sprendimas ryšius su diaspora pagal kompetenciją įtraukti į įvairių valstybės institucijų veiklą. Viena institucija negali kokybiškai aprėpti visų sričių, kuriose dalyvauja ar siekiame

diasporos dalyvavimo. 2011 metais buvo sukurta Globalios Lietuvos – užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą – kūrimo programa, kurioje veiklos suplanuotos iki 2019 metų. Ši programa pasistūmėjo tikrai nemažai į priekį, tačiau išaugo ir ambicija, ir supratimas, kad galime nuveikti daug daugiau, todėl šiuo metu jau pradedame rengti naują Globalios Lietuvos programą, kuri apims laikotarpį nuo 2020 iki 2030 metų. Norime, kad kartu su diaspora ir jos organizacijomis augtų ir visų valstybės institucijų ambicijos ir pastangos.

Ar jums neatrodo, kad tarptautinė situacija sparčiai kinta, globaliame pasaulyje galbūt toms programoms numatytas per ilgas laikas? Ar jos pasiteisina?

Esminis klausimas, kaip valstybė mato savo santykį su lietuviais, gyvenančiais ne Lietuvoje. Bendras Globalios Lietuvos tikslas – kiekvienas lietuvis, kuris jaučia ryšį su tėvyne, yra reikalingas ir gali prisidėti kuriant Lietuvos gerovę. Lietuvai yra svarbi diasporos puoselėjama lietuvybė, ir jei tautietis apsisprendžia sugrįžti, valstybė jo laukia ir yra pasirengusi padėti kuo paprasčiau vėl integruotis. Žinome valstybių, kurios sėkmingai panaudoja diasporos potencialą. Ryškiausi pavyzdžiai: Izraelis, Airija ar Indija, suvokiančios, kad diaspora gali labai daug duoti valstybei ir būti jos kūrėja. Todėl, kurdami naują programą, matome tris esminius stulpus, į kuriuos atsiremia mūsų valstybės diasporos politika: pirmiausia, lietuvybės išsaugojimas užsienyje – tai lituanistinės mokyklos, diasporos organizacijos, žiniasklaida, įskaitant ir televizijos laidas, leidžiančias geriau vieniems kitus pažinti, archyvų ir lietuviško paveldo išsaugojimas ir daugybė kitų priemonių. Antra – lietuvių įtraukimas į valstybės gyvenimą. Tai būtų užsienyje gyvenančių lietuvių aktyvus dalyvavimas valstybės pilietiniame ir politiniame gyvenime, diasporos profesionalų klubai ir jų pritraukimas patarti ar padėti Lietuvos institucijoms, pagalba pritraukiant investicijas į Lietuvą, iniciatyvos, skirtos Lietuvos švietimo, mokslo, kultūros ir kitų sričių pažangai, programa „Globalūs regionai“, pastangos skleisti pozityvią žinią apie Lietuvą, įvažiuojamojo turizmo ar lietuviškų prekių ir paslaugų eksporto stiprinimas, paramos, labdaros projektai ir daugybė kitų, tiltus tarp Lietuvos ir užsienio valstybių tiesiančių, veiklų. Pavyzdžiui, puikiai veikia programa „Kurk Lietuvai“, kai užsienyje studijas baigę lietuviai grįžta metus trunkančioms mokamoms stažuotėms Lietuvos institucijose ir čia turi galimybę perduoti įgytą patirtį, įgyvendinti savo idėjas ir kartu „pasimatuoti“ sau Lietuvą. Daugiau kaip 80 procentų dalyvių čia ir pasilieka. Tai vienas sėkmingiausių pavyzdžių, bet jų yra ir daugiau. Trečia – Lietuvos atvirumas

norintiems grįžti čia gyventi. Svarbu, kad integracija grįžusiems būtų kuo paprastesnė, kad svarstantys grįžimą gautų visą jiems rūpimą informaciją vieno langelio principu. „Renkuosi Lietuvą“ projektas jau šiandien gali atsakyti į daugelį besiruošiančiųjų grįžti klausimų, tik galbūt apie jį dar yra per mažai žinoma.

Tokiu atveju Globalios Lietuvos projektas toliau tęsis?

Neabejoju, kad auganti diaspora ne tik yra iššūkis valstybei, bet ir turi didelį potencialą. Tikiu, kad ne tik bus tęsiamos dabartinės pasiteisinusios programos veiklos, bet ji pasipildys ir naujomis, dėl kurių diskutuojame ir su diaspora, ir su institucijomis Lietuvoje.

Kaip atsižvelgsite į vis dar didėjantį emigracijos mastą?

Globali Lietuva yra valstybės projektas, kuris skelbia, kad visi Lietuvą savo širdyje nešiojantys lietuviai yra šios valstybės kūrėjai, net ir tada, kai dėl vienų ar kitų priežasčių jie išvyksta gyventi svetur. Sustabdyti emigracijos nėra įmanoma, o ir nesiekiama – išvykti pasimokyti, įgyti kitokios patirties gali būti tikrai vertinga. Tačiau jos srautų mažinimas ir tikslas, kad emigraciją palaipsniui keistų sugrįžimai, dabar yra ne vienos institucijos uždavinys.

Su tuo susijęs klausimas apie specifinį URM veiklos pobūdį. Per paskutinį PLB ir Seimo komisijos posėdį buvo klausta, ar nevertėtų kuravimą perduoti atskirai institucijai?

Viena institucija negali būti visų sričių – pavyzdžiui, švietimo, mokslo, kultūros, verslo, finansų ir kt. – ekspertė. Užsienio reikalų ministerijai Vyriausybė pavedė koordinuoti Globalios Lietuvos programą, kurią šiandien įgyvendina 14 institucijų (šis skaičius, matome, dar augs), nes Lietuvos diplomatinės atstovybės ir konsulinės įstaigos yra pagrindinis visų institucijų ryšio su diaspora kanalas. Nemanau, kad grįžimas į laikotarpį, kai nebuvo Globalios Lietuvos programos, o ryšių su diaspora funkcija nebuvo įtraukta į atskiras sritis kuruojančių ministerijų, departamentų darbotvarkes, būtų efektyvus ir padėtų siekti aktyvesnio užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą.

Diaspora auga. Ar programos finansavimas atitinkamai didės?

Valstybės biudžetą tvirtina Lietuvos Respublikos Seimas. Manau, kad, svarstydami Globalios Lietuvos programos iki 2030 metų projektą, sutarsime dėl

ambicingų uždavinių ir jų įgyvendinimui reikalingo finansavimo. Per kelis darbo mėnesius tikrai spėjau patirti, kad daug Seimo narių pritaria, jog dėmesys diasporos politikai galėtų būti didesnis. Artimiausiu metu Lietuva turėtų būti pakviesta tapti Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos nare. Stojimo procese ši organizacija buvo atsiuntusi ekspertus, kurie atliko Lietuvos darbo rinkos, socialinės ir migracijos politikos analizę ir pateikė išvadas bei rekomendacijas. Viena jų rekomenduoja Lietuvai didinti diasporos politikos priemonių finansavimą, taip pat daugiau veiklų kreipti į vidurinį diasporos visuomenės sluoksnį.

Pagal statistiką, net trys ketvirtadaliai diasporos visai nedalyvauja oficialioje PLB veikloje. Jie tarsi nepatenka į pirminį regos lauką? Gal žmonėms trūksta išsilavinimo, jie nežino kur ateiti, kaip balsuoti, ir panašiai?

Turime pripažinti, kad vis dar tik nedidelė lietuvių dalis visuomeninėje veikloje aktyviai dalyvauja ne tik užsienyje, bet ir Lietuvoje. Tačiau vien Čikagoje esančiame Pasaulio lietuvių centre veikianti šeštadieninė lituanistinė mokykla jungia per 700 mokinių. Tame pačiame centre veikia apie 40–50 lietuviškų organizacijų: krepšinio lyga su 19 vyrų komandų, skautai, ateitininkai, šokių kolektyvai, muziejus, parapija, Lietuvių Fondas ir daug kitų. Ir tai tik viena vietovė – toje pačioje Čikagoje, kituose JAV miestuose, kitose šalyse veikia daugybė kitų. Visi besiburiantys lietuviškai veiklai yra sąmoningi lietuviai, norintys išsaugoti savo tapatybę. Mūsų visų tikslas yra siekti, kad Pasaulio lietuvių bendruomenė stiprėtų, kad augtų ir stiprėtų ir kitos lietuviškos organizacijos. Lietuvos ateičiai tai tikrai labai svarbu.

Ką galėtumėte pasakyti apie dvigubos pilietybės problemą?

Daug metų ieškota įstatyminio lygmens sprendimo, kaip leisti kitų šalių pilietybę įgijusiems lietuviams išlaikyti ir Lietuvos Respublikos pilietybę, ir daliai atvejų tą pavyko padaryti, tačiau dėl plataus taikymo visada buvo atsiremiama į būtinybę pakeisti Konstitucijoje įtvirtintą nuostatą. Šios kadencijos Seime surinkta 114 Seimo narių parašų, pritariančių, kad šį klausimą reikia išspręsti, demonstruoja išskirtinai didelę vienybę ir sutarimą. Visgi vienintelis žinomas kelias, kaip šį klausimą išspręsti, yra Konstitucijos keitimas referendumu, todėl dabar Seime diskutuojama, kada jį surengti ir kokia formuluotė Konstitucijoje turėtų būti įtvirtinta. Tai spręs visa tauta ir aš asmeniškai noriu tikėti, kad sprendimas bus

teigiamas.

Kokiais naujausiais darbais norite pasidžiaugti?

Švietimo aprūpinimo centro įgyvendinamas projektas „Lyderių laikas 3“ pirmą kartą bendrai diskusijai subūrė ne tik geriausius Lietuvos švietimo profesionalus, bet, URM iniciatyva, ir apie 60 lietuvių iš 25 pasaulio šalių. Tai tikrai unikalus renginys, davęs daug naudos visiems. Prieš kelias savaites pakvietėme Lietuvos savivaldybių atstovus į diskusiją, kaip konkrečiai savivaldybės, vietų bendruomenės galėtų aktyviau įsijungti į Globalios Lietuvos programos įgyvendinimą. Iš apklausų žinome, kad net 56 procentai išvykusių jaučia stipresnį ryšį su savo gimtąja vieta nei su Lietuva bendrai, taigi labai svarbu atrasti būdus, kaip tą ryšį paversti gražiais darbais, o galbūt ir sugrįžimais. Tauragė, Alytus – tai tik kelios iš savivaldybių, kur šia linkme jau yra padaryta ne taip mažai. Yra nemažai savivaldybių, kurios mato prasmę šią veiklą pradėti ar vystyti. Kuriasi alumnų klubai, susigiminiavusių miestų bendruomenės užsienyje, Lietuvoje vykdančios nuostabius projektus, rengiami sugrįžusiųjų sambūriai. Persitvarko švietimo įstaigos, kad grįžusiųjų į Lietuvą vaikai jose jaustųsi laukiami ir greičiau integruotųsi. Tai tik kelios iš jau vykdomų iniciatyvų ir tai yra nauja. Prezidentė pakvietė merus paskirti po vieną žmogų, kurie dirbtų su svarstančiais grįžti į Lietuvą bei užsienyje gyvenančiais lietuviais, ir galiu pasidžiaugti, kad šis paraginimas tikrai buvo išgirstas. Kiekviena savivaldybė, manau, pamažu atras savo būdą, kaip efektyviausiai šią veiklą vykdyti.

Ar jums neatrodo, kad per žiniasklaidos priemones, televiziją pasakojama per maža sėkmės istorijų? Dažnai girdime, kad yra priešingai – uždarinėjamos mokyklos, ligoninės...

Rytų išmintis sako: kaip kalbėsi apie savo aplinką, taip joje ir gyvensi. Jeigu norime matyti pozityvius dalykus, juos ir atrasime, ir pastebėsime. Tikrai yra daug įkvepiančių sėkmės istorijų, apie kurias viešoje erdvėje žinių galėtų būti ir daugiau.

Globalios Lietuvos fone lietuviai Lietuvoje ir emigrantai atsiduria ant svarstyklių kaip lygiaverčiai, nors akivaizdu, kad turtingesnėse šalyse karjerą darantys žmonės turi geresnes starto sąlygas nei čia, kitaip juk ir neišvažiuotų. Todėl pastangos visaip gerinti išeivių padėtį nusveria svarstykles ne likusiųjų Lietuvoje labui. Ar valstybės tikslas turėtų būti

gerinti sąlygas Lietuvoje, ar tik kaip nors išlaikyti balansą? Mano nuomone, diskriminacija yra užprogramuota.

Negalime įlįsti į kiekvieno žmogaus kailį ir spręsti, kodėl jis išvyko. Istorijos yra skirtingos: meilės, mokslo, laimės ieškojimo, bėgimo nuo skurdo ar neteisybės, kitos. Nenorėčiau spręsti, kas geresnis, kas blogesnis. Turime kurti Lietuvą, kurioje visiems būtų gera, ir tą galime efektyviai daryti tik tuomet, jei susitelksime ir nesiskirstysime į išeivius ir ateivius.

Aš kalbu ne apie asmeninius motyvus, o apie valstybės sudaromas sąlygas. Daugelis neišvažiuotų, jei galėtų čia išgyventi.

Globalios Lietuvos tikslas – Lietuva. Nesvarbu, kur tu gyveni, visos kiekvieno gero Lietuvai linkinčio žmogaus pastangos stiprinti valstybę yra svarbios ir laukiamos. Globali Lietuva neišskiria žmonių, bet siekia, kad visi norintys dalyvautų lietuviškoje veikloje, puoselėtų savo tapatybę, o valstybę suvoktų kaip laukiančią jų sugrįžtant. Užsienio kompanijos, jau investavusios Lietuvoje, susitinka su gyvenančiais užsienyje ir kviečia juos grįžti, siūlo karjeros galimybes. Kuriamos naujos patrauklios darbo vietos. Kapitalas, įdarbinamas Lietuvoje, pritraukia grįžti žmones. Patirties užsienyje įgiję ar ten sukaupę pradinį kapitalą žmonės grįžta ir čia kuria savo verslus. Kol kas šie procesai dar nėra masiniai, bet jie vyksta. Pavyzdžiui, Lietuva kaip *IKEA* produkcijos gamintoja yra penkta pasaulyje. *Western Union*, *Omnitel* ir kitas dideles kompanijas čia atvedė arba įkūrė lietuviai, gyvenantys užsienyje. Airija, kai įstojo į ES, ekonomiškai buvo žemesnio lygio nei Lietuva. Aš tikrai tikiu, kad susitelkę ir mes galime padaryti tai, kas pavyko kitoms šiandien sėkmingoms šalims.

Vis dėlto ką konkrečiai jūs galite padaryti, kad Lietuva sektų Airijos pavyzdžiu, kad darbo jėgos ir protų nutekėjimas iš Lietuvos bent jau mažėtų?

Mūsų valstybė neturi didelių gamtinių resursų, mūsų resursai – žmonių smegenys. Izraelis neturi ir gėlo vandens, kitaip nei Lietuva. Bet žydai sukūrė klestinčią regione valstybę. Tai pavyzdžiai šalių, kur diaspora buvo sėkmingai pasitelkta, kuriant valstybę. Mes tikrai nesam prastesni. Sistemingai dirbdami galime sukurti stiprią Lietuvą. Tai jau vyksta, nors ir nedideliais žingsneliais. Mano departamentas atsakingas už Globalios Lietuvos programą. Telkti diasporą, kuri nori prie Lietuvos valstybės kūrimo prisidėti – mūsų svarbus uždavinys.

Ar ne per daug yra sekimo kitomis valstybėmis? Visai nekalbama apie tarpukario Lietuvą, kai ji daugeliu atžvilgių per trumpą laiką padarė stebuklą ir tapo viena stipriausių, moderniausių Europos valstybių, remdamasi savo specifika, savo tautiniu paveldu, rūpindamasi pirmiausia savo žmonėmis? Taigi pavyzdžių gal nereikia toli ieškoti, o remtis savo patirtimi, tęsti atkūrimo, o ne prisitaikymo darbą?

Kiti irgi semiasi iš mūsų patirties. Natūralus žmogaus noras žiūrėti, kas darosi aplinkui, pasimokyti iš kitų patirčių ir klaidų ir eiti pirmyn. Per 28 laisvės metus mes jau esame nukeliavę šviesmečius. Daug jau pasiekėme ir svarbu nesustoti, sau kelti dar ambicingesnius uždavinius ir juos, visiems susitelkus, įgyvendinti.

Pabaigai norėčiau paklausti, koks, jūsų manymu, globaliame pasaulyje Lietuvos valstybės vaidmuo ne tik kaip ekonominio dalyvio, bet unikalaus kultūros paveldo kūrėjo? Kaip Globalios Lietuvos projekto sąlygomis stiprinti savitumą ir neištirpti lietuviams kaip tautai?

Investuokime į Lietuvos žmonių išsilavinimą, į savo istorijos, savo kaip Tautos šaknų pažinimą, į supratimą, kad šiame pasaulyje esame visi skirtingi ir visi turime unikalias tautines, istorines, pagaliau, asmenines patirtis, kurios yra didelė vertybė. Jei suprasime, kad tapatybė, kurią paveldėjome iš savo protėvių, yra svarbi, Lietuva ir lietuviškumas neišnyks.

pasauliolietuvis.lt

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS